

ปาณาติบาตในเบญจศีล: วิเคราะห์การใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าสัตว์
Pàṇātipāta in Five Precepts: Analyzing the Use of Machine
and Program to Kill Animals

อำนาจ ยอดทอง

Amnat Yodthong

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Faculty of Social Sciences and Humanities,

Mahidol University

Email: amchinjang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 7 พฤศจิกายน 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 19 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 19 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มุ่งวิเคราะห์ประเด็นการใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ตามหลักเบญจศีลข้อปาณาติบาต โดยมี 2 กรณี คือ กรณีแรก การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร และกรณีที่สอง การใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการนี้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่า 2) ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ โดยพบว่า บุคคลกลุ่มที่ 1 ของทั้ง 2 กรณี อาจเข้าข่ายเป็นปาณาติบาตได้ ถ้ามีการโฆษณาคุณสมบัติของเครื่องจักรหรือโปรแกรมฆ่าด้วยหวังใจให้เจ้าของโรงงานซื้อ ส่วนบุคคลกลุ่มที่ 2 ของทั้ง 2 กรณี อาจเข้าข่ายเป็นปาณาติบาตได้ใน 3 สถานะ คือ ผู้สั่งบังคับ (อาณัติตักประโยค) ผู้แสวงหาเครื่องมือฆ่าให้แก่คนงาน และผู้กล่าวพรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อนให้ตั้งใจทำงาน และบุคคลกลุ่มที่ 3 ของทั้ง 2 กรณี อาจเข้าข่ายเป็นปาณาติบาตใน 2 สถานะ คือ ผู้ใช้เครื่องจักรหรือโปรแกรมฆ่า (ถาวรประโยค) และผู้กล่าวพรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อนให้ตั้งใจทำงาน ส่วนพระพุทธศาสนามีมุมมองและท่าทีต่ออาชีพหรือการงานนี้ 5 ประการ คือ 1) การงดเว้นหรือไม่ประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรมแบบนี้ 2) ถ้าไม่มีทางเลือก ผู้กระทำจะต้องระลึกอยู่เสมอว่า มันเป็นอาชีพที่ผิดศีลธรรม 3) ไม่ปฏิบัติด้วยมิจฉาทิฎฐิ คือ หลงเข้าใจผิดว่า เป็นอาชีพหรือการงานที่เป็นกุศล 4) ไม่เพียงมี

ความรู้สึกยินดีในขณะปฏิบัติหน้าที่ของตน และ 5) หากมีทางเลือกอื่น ก็ควรเดินออกจากการประกอบอาชีพนี้ และหันไปประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม

คำสำคัญ: ปาณาติบาต, เบญจศีล, เครื่องมือฆ่า, เครื่องจักรฆ่า

Abstract

This article aims to analyze the issue of using slaughtering machines and programs in abattoirs according to the Pàṇātipāṭa (killing of animals) in the Five Precepts. There are 2 cases included in the analysis. Firstly, the use of slaughtering machines in the abattoir involves 3 groups of people: 1) the machine designer and manufacturer, 2) the machine purchaser or the abattoir owner, and 3) the workers using the machine. Secondly, the slaughtering program or control of the slaughtering machine in the abattoir involves 3 groups of people: 1) the designer or manufacturer of the slaughtering program, 2) the program purchaser or the abattoir owner, and 3) the workers who control or use the slaughtering program. It was found out that the first group of both cases could be considered the Pàṇātipāṭa if they advertise or motivate the abattoir owner to buy the slaughtering machines or program. The second group of both cases is considered to be partaking in the killing by one of the three statuses, namely: the person who commands the others to kill, the person who provides slaughtering tools to the workers, and the person who describes the good side of death or persuades others to partake in the act of killing. The third group of both cases could be considered as partaking in killing by one of the two statuses: the person who uses the machine or program to kill animals and a person who describes the good side of death or persuades others to partake in the act. Based on the Buddhist perspective, there are norms pertaining to the paid work that involves killing as follows: 1) One must abstain from this immoral work, 2) if there is no other choice, the one who partake in the act of killing must be aware that it is immoral to undertake it as work, 3) One who partakes in the act must not do it with the wrong view that it is a moral work, 4) there should be no feelings of joy while practicing one's duty, and 5) if there is an alternative, one should walk away from this work and choose a moral work instead.

Keywords: Pàṇātipāṭa, Five Precepts, Killing machine, Killing program.

1. บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนต่างๆ มากมาย แต่คำสอนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยปกติสุข ได้แก่ เบญจศีล (ศีล 5) เป็นพื้นฐานของการทำความดี ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เรียกว่า ข้อกำหนดอย่างต่ำในการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากทุก

คนอย่างน้อยควรมีเบญจศีล จึงจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมได้ นอกจากนี้เบญจศีลถือว่ามีเพียงองค์มรรคด้านศีลเพียงอย่างเดียว แต่ขาดด้านจิตและปัญญา จึงยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาให้เจริญงอกงามสูงขึ้นไปในพระพุทธศาสนาได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 720) เบญจศีลนี้มีข้อกำหนดอยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) 2) งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี) 3) งดเว้นจากการประพฤตินิดในกาม (กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี) 4) งดเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาหา เวรมณี) และ 5) งดเว้นจากการเสพของมีนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาท (สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี) (ที.ปา. (ไทย) 11/315/302-303) โดยเฉพาะเบญจศีลข้อ 1 ปาณาติบาต จัดเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวกับการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ ซึ่งสิกขาบทข้อนี้สามารถประมวลพฤติกรรมการฆ่าออกเป็นอยู่ 3 แบบใหญ่ๆ คือ 1) การฆ่าด้วยตัวเองหรือการใช้อาวุธและเครื่องมือฆ่าด้วยตนเอง 2) การใช้ สิ่ง หรือบังคับให้คนอื่นฆ่าแทนตน และ 3) การกล่าว ยกย่อง หรือสรรเสริญการฆ่า (ส.ม. (ไทย) 19/1003/502; ชุ.อิตฺติ.อ. (ไทย) 45/445-446) ในส่วนการฆ่าด้วยอาวุธแบ่งเป็นอาวุธที่ใช้ในการขว้าง ฟุ่ง ปล่อย หรือยิง (เพื่อทำร้ายให้ตาย) เช่น ยิงปืน ฟุ้งหอก รวมทั้งการใช้ของที่เนื่องด้วยกายเป็นอาวุธในการฆ่า เช่น ท่อนไม้ ก้อนหิน เรียกการฆ่าแบบนี้ว่า “นิสสัคคิยประโยค” และการใช้เครื่องมือฆ่าที่มีระบุไว้ในคัมภีร์ เช่น เครื่องมือฆ่าที่ติดตั้งอยู่ประจำที่ ทั้งที่สามารถเคลื่อนที่ได้ และที่มีขนาดใหญ่ ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ เช่น เครื่องประหาร หลุมพราง และการใช้ยาพิษ เรียกการฆ่าแบบนี้ว่า “ถาวรประโยค” (ชุ.อิตฺติ.อ. (ไทย) 45/446) แต่ในสังคมสมัยใหม่รูปแบบการฆ่าเปลี่ยนไปกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ต้องผลิตเนื้อโค กระบือ และสุกร เพื่อให้เพียงพอับประชาชนเมืองและชนบทที่มีจำนวนมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปเรียกว่า “โรงฆ่าสัตว์” หรือในทางอุตสาหกรรมเรียกว่า “โรงผลิตโค” “โรงผลิตกระบือ” หรือ “โรงผลิตสุกร” (มิตชนออนไลน์, [ออนไลน์]) ซึ่งแต่เดิมนั้นขั้นตอนต่างๆ ในโรงฆ่าสัตว์จะมีคนงานเป็นผู้ดำเนินการเป็นหลัก แต่เมื่อเทคโนโลยีเกี่ยวกับโรงฆ่าสัตว์ได้พัฒนาขึ้น มีการใช้เครื่องจักรฆ่าที่ทันสมัย มีวิธีการฆ่าที่แม่นยำ ลดความทุกข์ทรมาน และทำให้ตายเร็วตามมาตรฐานโรงฆ่าสัตว์ที่ระบุไว้ตามกฎหมาย ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบควบคุมด้วยการปิดเปิดด้วยปุ่มๆ เดียวไม่ว่าเจ้าของเป็นผู้ควบคุมเอง หรือมีเจ้าหน้าที่คนงานเป็นผู้รับผิดชอบในการควบคุม รวมถึงการควบคุมเครื่องจักรการฆ่าด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (โปรแกรมคอมพิวเตอร์) ทำให้เกิดประเด็นว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ใครบ้างที่ถือว่าผิดศีล ในกรณีใดถือว่าผิด กรณีใดถือว่าไม่ผิด อีกทั้งผิดศีลตั้งแต่เมื่อไหร่ และประเด็นสำคัญคือ ถ้าต้องประกอบอาชีพนี้ หรือต้องทำงานในสถานที่แบบนี้เพื่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัว พระพุทธศาสนามีแนวทางปฏิบัติอย่างไรบ้าง

2. เจตนารมณ์ของเบญจศีลข้อปาณาติบาต

การที่จะทำความเข้าใจเจตนารมณ์ของศีลข้อที่ 1 ปาณาติบาตในเบญจศีลนั้น จำเป็นต้องย้อนไปดูเหตุผลในการให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์เสียก่อน ซึ่งปรากฏในเวฬุทวารายสูตร อันเป็นเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ชาวเวฬุทวารคามไว้ว่า “...เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์ ข้อที่บุคคลพึงปลงชีวิตเรา ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของเรา อนึ่ง ข้อที่เราพึงปลงชีวิตผู้อื่น ผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์นั้น ก็ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่เป็นที่

รักไม่เป็นที่พอใจของเรา สิ่งนั้นก็ไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจแม้ของผู้อื่น สิ่งใดไม่ใช่ที่รัก ไม่ใช่ที่พอใจของเรา เราจะนำสิ่งนั้นไปผูกมัดกับผู้อื่นได้อย่างไร...” (ส.ม. (ไทย) 19/1003/502) แสดงให้เห็นว่า หลักการนี้บัญญัติตามหลักธรรมชาติพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์และสัตว์ คือ “การรักตัวกลัวตาย” ไม่ต้องการให้บุคคลใดหรือสิ่งใดมาทำลายชีวิตตน แสดงว่าสัตว์ทุกชนิดย่อมมีสิทธิ์โดยชอบธรรมในการมีชีวิตอยู่ไปจนตายเอง” (พันเอกปิ่น มุกพันต์, 2539: 421) นับเป็นการให้ความสำคัญต่อคุณค่าชีวิตของมนุษย์และสัตว์ไตร่ตรองว่า ต่างมีธรรมชาติอย่างเดียวกันหรือเสมอกัน นั่นคือ รักชีวิตตนเองและอยากมีชีวิตอยู่ (ปทุมวิมล กิตติมานนท์, 2554: 38) ซึ่งธรรมชาตินี้มีลักษณะตรงข้ามกับการไม่มีชีวิต หรือความตาย อันเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงปรารถนา เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์และสัตว์จึงไม่ควรทำลายชีวิตกันและกัน แสดงให้เห็นว่า เมื่อเรารักและหวงแหนชีวิต ไม่ปรารถนาให้บุคคลใดหรือสิ่งใดมาทำลายชีวิตของเรา บุคคลหรือสัตว์อื่นก็ย่อมมีธรรมชาติอย่างนี้เช่นเดียวกัน คือ ไม่ต้องการให้ใครๆ มาทำลาย หรือตัดรอนชีวิตของตนเอง ฉะนั้น เราจึงไม่ควรทำลายชีวิตบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่โหดซึ่งเป็นที่รักยิ่งกว่าตนเลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น” (ส.ส. (ไทย) 15/119/137) ดังนั้น การที่บุคคลใดทำลายชีวิตบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นอยู่ ก็แสดงว่า บุคคลนั้นไม่ยอมรับว่า บุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นที่ตนละเมียดนั้นมีธรรมชาติเช่นเดียวกับตนเอง หากจะกล่าวในแง่ของการละเมียดอาจกล่าวได้ว่า เบญจศีลข้อนี้มีเจตนารมณ์อยู่ที่การไม่เบียดเบียน (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2542: 188-189) หรือการไม่ละเมียดชีวิตซึ่งกันและกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557: 722) ซึ่งนอกจากจะให้เว้นขาดจากการทำลายชีวิตด้วยตนเองแล้ว ยังมีความหมายครอบคลุมถึงชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์และรวมถึงการกล่าวร้ายก่อกองสรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์อีกด้วย (ส.ม. (ไทย) 19/1003/502)

3. ประโยค (ปโยคะ) ของเบญจศีลข้อปาณาติบาต

บทบัญญัติสิกขาบทว่าด้วยปาณาติบาตในทุกๆ ส่วน (ส.ม. (ไทย) 19/1003/502) ไม่ว่าจะเป็นในส่วน ของพระวินัยสงฆ์ว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ 3 การฆ่ามนุษย์ (วิ.มหา. (ไทย) 1/167/139) ในส่วนของเบญจศีล ข้อ 1 (ที.ปา. (ไทย) 11/315/302-303) และกุศลกรรมบถข้อ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี การงดเว้นขาดจากการ ฆ่าสัตว์ (ม.ม. (ไทย) 12/441/476) และในส่วนของมรรคมืองค์ 8 ข้อ 4 สัมมาสัมมันตะ กระทำชอบ (ม.ม. (ไทย) 12/135/126) จะกล่าวถึงวิธีการฆ่า 3 ประการ คือ การฆ่าเอง การชักชวนให้คนอื่นฆ่า และการกล่าวร้าย ก่อกองสรรเสริญการฆ่า ส่วนในอรรถกถาระบุถึงการฆ่า วิธีการฆ่า (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/446) กิริยาอาการที่ทำให้ ตาย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550: 19) ความเพียรพยายามในการฆ่าหรือกระทำปาณาติบาต ที่เรียกว่า “ประโยค” (ปโยคะ) (วรรณสิทธิ ไวทยเสวี, 2548: 204) จำแนกเป็น 6 ประการ คือ 1) สาทถิกประโยค ฆ่าด้วยมือตนเอง 2) อาณัตติกประโยค ใช้ผู้อื่นฆ่า 3) นิสัคคิยประโยค การขว้างหรือปล่อยอาวุธไปฆ่า 4) ถาวรประโยค เครื่องมือฆ่าสัตว์ที่ทำไว้ประจำ 5) วิชขามยประโยค การฆ่าด้วยเวทมนต์และไสยศาสตร์และ 6) อิทธิมยประโยค การฆ่าด้วยอิทธิฤทธิ์ (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/445-446: อภิ.วิ.อ. (ไทย) 75/287) ส่วน คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ประมวล “อาการฆ่า” จากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแบ่ง ออก 7 ประเภท คือ 1) การให้ประหาร 2) การชดไปประหาร 3) การวางไว้ทำร้าย 4) การทำร้ายด้วยวิชา

(เวทย์มนต์คุณไสย) 5) การทำร้ายด้วยฤทธิ์ 6) การแสวงหาศาสตราวุธให้ และ 7) พรรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551: 20)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับการใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าสัตว์ตามหลักปาณาติบาต จึงมีประเด็นวิเคราะห์ที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ได้แก่

- 1) การฆ่าที่เกิดขึ้นด้วยมือตนเอง (สาหัตถิกประโยค)
- 2) การฆ่าด้วยศาสตราวุธและเครื่องมืออื่นๆ (นิสัสคคิยประโยคและถาวรประโยค)
- 3) การสั่งบังคับผู้อื่นให้ฆ่า (อาณัตติกประโยค)
- 4) การแสวงหาศาสตราวุธให้ การกล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตาย
- 5) มุมมองและท่าทีต่อการประกอบอาชีพปาณาติบาตหรือเกี่ยวข้องกับปาณาติบาต

ต่อไปนี้จะได้วิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับการใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าสัตว์ ตามหลักปาณาติบาต ตามลำดับ ที่กล่าวไว้ข้างต้นต่อไป

4. การฆ่าที่เกิดขึ้นด้วยมือตนเอง (สาหัตถิกประโยค)

การฆ่าที่เกิดขึ้นด้วยมือตนเอง คือ การกระทำของบุคคล (ผู้ฆ่า) ที่มีความมุ่งหมายต้องการฆ่ามนุษย์ หรือสัตว์ (เดรัจฉาน) ด้วยการแสดงออกทางกาย อันเป็นเหตุให้มนุษย์หรือสัตว์ตายด้วยเจตนา เช่น มือ ทำ หรืออวัยวะอื่นๆ ของตนเอง (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/445) หรือฆ่าด้วยมือหรือพรากชีวิตด้วยมือตนเอง (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550: 19) เรียกสั้นๆ ว่า “การฆ่าเอง” หรือ “การฆ่าด้วยตนเอง” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538: 8) ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย อิติวุตตกะ เรียกการฆ่าแบบนี้ว่า “สาหัตถิกประโยค” (การฆ่าด้วยมือตนเอง) (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/445, วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/385) การฆ่าเอง หรือการฆ่าด้วยมือตนเองนี้จะถือว่า ผิดศีลข้อปาณาติบาตนี้หรือไม่นั้น ให้พิจารณาองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ เป็นหลัก ได้แก่ 1) สัตว์ที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์มีชีวิต (ปาโณ) 2) ผู้ฆ่ารู้ว่าเป็นสัตว์มีชีวิต (ปาณสณญิตา) 3) มีเจตนา จงใจ หรือมีจิตคิดจะฆ่า (วรกจิตต์) 4) มีความพยายามหรือลงมือกระทำการฆ่า (อุปุกโกโม) และ 5) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น (เตน มรณ) (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/445-446 และ วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/385-386)

หากการกระทำดังกล่าวขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งถือว่า “ไม่ผิดศีล” หรือ “ไม่เป็นปาณาติบาต” เช่น นายแดงเกลียดนายดำ เมื่อขับรถผ่านหน้าบ้านนายดำ เห็นสุนัขที่นายดำเลี้ยงไว้นอนอยู่ริมถนนหน้าบ้าน จึงตั้งใจขับรถเหยียบสุนัขตัวนั้นให้ตาย ในกรณีนี้ถ้าหากว่าสุนัขตัวนั้นตายก่อนแล้ว หรือถูกรถคันอื่นเหยียบตายก่อนหน้านั้นแล้ว ถือว่าขาดองค์ประกอบข้อที่ 1 (ปาโณ) ถ้าสุนัขตัวนั้นถูกรถคันอื่นเหยียบตายก่อนแล้ว แต่นายแดงเข้าใจว่าสุนัขมีชีวิตกำลังนอนอยู่ข้างถนน ถือว่าขาดองค์ประกอบที่ 2 (ปาณสณญิตา) เนื่องจาก สัตว์ไม่มีชีวิตแล้ว แต่เข้าใจผิดว่ามีชีวิต จึงเป็นการไม่รู้ว่าเป็นสัตว์มีชีวิต ถ้าขณะที่นายแดงขับรถผ่านหน้าบ้าน ในขณะที่สุนัขวิ่งออกมากลางถนนในทันทีทันใด นายแดงพยายามเบรคแล้วแต่หยุดรถไม่ทันหรือลดความเร็วไม่ทัน ทำให้รถเหยียบสุนัขตาย ถือว่าขาดองค์ประกอบข้อ 3 (วรกจิตต์) นอกจากนี้ยังถือว่าขาดข้อ 4 (อุปุกโกโม) ด้วย แต่ถ้าสุนัขนอนอยู่ข้างทางนอกเลนถนน แต่นายแดงตั้งใจขับรถออกจากเลนเพื่อเบี่ยงไปเหยียบสุนัข อย่างนี้ถือว่ามียังองค์ประกอบที่ 3 และ 4 ครบ และในกรณีที่มีเจตนาและความพยายามเหยียบสุนัขให้ตาย

แต่สุนัขขี้ตัวก่อน ตื่นกระโดดหนีทัน ทำให้เหยียบเพียงขาหัก หรือสามารถหลบทัน สุนัขไม่ตาย อย่างนี้ถือว่าขาดองค์ประกอบที่ 5 (เตน มรณ)

เมื่อนำการฆ่าที่เกิดขึ้นด้วยมือตนเอง (สาหัตถิกประโยค) ตามหลักปาณาติบาตไปพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับการใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรในโรงฆ่าสัตว์นั้น หากพิจารณาโรงฆ่าสัตว์แบบดั้งเดิมที่เน้นการใช้แรงงานคนเป็นหลัก ในกระบวนการต่างๆ โดยเฉพาะในขั้นตอนของการฆ่าหรือขั้นตอนที่ทำให้สัตว์นั้นตาย ในขั้นตอนนี้จึงสามารถจัดเป็น “การฆ่าที่เกิดขึ้นด้วยมือตนเอง” (สาหัตถิกประโยค) ได้ ในกรณีนี้คนงานแผนกอื่น ไม่ว่าจะก่อนแผนกฆ่า และต่อจากแผนกฆ่า ย่อมถือว่าพ้นจากปาณาติบาต เพราะไม่ครบองค์ประกอบโดยเฉพาะองค์ประกอบที่ 3 (วรกจิตต์) ที่ 4 (อุปกโม) และที่ 5 (เตน มรณ) ยกเว้นคนงานคนเดียวหรือกลุ่มเดียวทำทุกขั้นตอน ส่วนคนงานที่ทำในขั้นตอนการฆ่านั้นมีอยู่ 2 กรณีที่เป็นไปได้ คือ

- กรณีที่ 1 ไม่เป็นปาณาติบาต เพราะขาดข้อ “วรกจิตต์” คือ มีจิตคิดฆ่าหรือมีเจตนาฆ่า
- กรณีที่ 2 เป็นปาณาติบาต ด้วยมีจิตคิดฆ่าหรือมีเจตนาฆ่า

ประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ “มีจิตคิด” (จิตต) หรือ “มีความตั้งใจหรือมีเจตนา” (เจตนา) คืออะไร ส่วนพระวินัยว่าด้วยปาราชิกข้อปาณาติบาตใช้คำว่า “ความจงใจ” (สณฺจิจฺจ) แทน (วิ.มหา. (ไทย) 1/172/141) ซึ่งทั้ง 3 คำนี้เป็นคำไวพจน์ที่มีความหมายเดียวกันและใช้แทนกัน (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2558: 935, 929) “การมีจิตคิดฆ่า” “มีเจตนาฆ่า” หรือ “จงใจฆ่า” หมายถึง การรู้อยู่ หรือรู้ดีอยู่แล้ว จึงจงใจหรือตั้งใจลงละเมียด (วิ.มหา. (ไทย) 1/172/141) หรือบุคคลใดรู้อยู่ หรือรู้ดีอยู่แล้ว จึงกระทำการพรากกายมนุษย์จากชีวิต การกระทำของเขานั้นจัดเป็นความตั้งใจ หรือความพยายามละเมียดชีวิต (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/265) ซึ่ง “การรู้” ในที่นี้หมายถึง รู้อยู่แล้วตั้งแต่ต้นว่าสัตว์นั้นยังไม่ตายหรือมีชีวิต จึงคิดและตั้งใจที่จะทำลายชีวิตให้ตายหรือคิดไว้ตั้งแต่แรกว่าจะฆ่า อันมีสาเหตุมาจากความโลภ เช่น อยากได้ฆ่าจ้างหรือหวังเงินจากการฆ่า จึงกระทำการลงไป หรือมีสาเหตุมาจากความโกรธ (โทสะ) ความเกลียดชัง หรือสาเหตุอื่นๆ นอกจากนี้ และพยายามใช้เครื่องมือหรืออุบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อทำให้ตาย ส่วน “การไม่มีวรกจิต” คือ ไม่มีจิตคิดฆ่า ไม่เจตนาฆ่าหรือไม่จงใจฆ่าได้แก่ ไม่ได้คิดฆ่าตั้งแต่แรก แต่บังเอิญเกิดขึ้นทันทีทันใด เช่น ต้องการตีเพื่อสั่งสอนแต่โดนจุดสำคัญทำให้ตาย (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2538: 8-9) ถ้าสัตว์ที่ถูกฆ่าตายด้วยความจงใจของผู้ฆ่าจัดเป็นปาณาติบาต แต่ถ้าผู้ฆ่าไม่จงใจ ไม่เป็นปาณาติบาต (พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร), 2543: 11)

จากความหมายนี้จะเห็นว่า คนงานในโรงฆ่าสัตว์ที่ทำหน้าที่ฆ่าสัตว์ย่อมถือว่ามีเจตนาในการฆ่าที่เรียกว่า “วรกจิต” อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะในฐานะที่รู้ยว่่าสัตว์นั้นมีชีวิต หรือในฐานะที่ต้องการค่าจ้างเพื่อการดำรงชีวิต ความพยายามใดที่ทำให้สัตว์ต้องตายก็ยิ่งแสดงให้เห็น “วรกจิต” ที่ชัดเจน อรรถกถาจึงกล่าวว่่า “ความพยายามที่จะฆ่าเป็นองค์ประกอบที่ทำให้วรกจิตปรากฏชัด” (ขุ.อิตติ.อ. (ไทย) 45/445) ถึงแม้ว่าก่อนลงมือฆ่าจะไม่มีวรกจิตก็ตาม แต่ในขณะที่พยายามฆ่า หรือหลังจากฆ่าเสร็จแล้ว ก็อาจทำให้วรกจิตเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน เพราะวรกจิตสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนฆ่า ขณะฆ่า และหลังจากฆ่าเสร็จแล้ว ส่วนการใช้เครื่องจักรและโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรในโรงฆ่าสัตว์สมัยใหม่นั้น ไม่ถือว่าเป็น “สาหัตถิกประโยค” (การฆ่าด้วยมือตนเอง)

5. การฆ่าด้วยศาสตราวุธและเครื่องมืออื่นๆ (นิสสัคคิยประโยคและถาวรประโยค)

การฆ่าด้วยการยิงลูกศรและการพุ่งด้วยหอกเป็นต้นออกไป (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/446) หรือการฆ่าด้วยการชั้ดออกไป คือ การยิง พุ่งชั้ด เครื่องศัตราวุธต่างๆ ออกไปเพื่อฆ่า เช่น ยิงปืน พุ่งหอก หอกยนต์ หรือแหลนหลาว ชั้ดทรายร้อน หรือน้ำกรด ให้ถูกร่างหรือกายผู้อื่น/สัตว์อื่น ด้วยหวังให้ตาย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550: 20) เรียกว่า การฆ่าด้วยศาสตราวุธ โดยที่ศัตราเป็นของมีคม เช่น หอก ดาบ และ อาวุธเป็นวัตถุที่ไม่มีมีคม เช่น ไม้พลอง ก้อนดิน (พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร), 2543: 10) และรวมถึงการฆ่าด้วยสิ่งของที่เกี่ยวเนื่องด้วยกายอื่นๆ ที่ไม่ใช่อาวุธสำหรับฆ่าด้วย (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/385) เช่น ตั้งใจขับรถชนคนหรือสัตว์จนตาย ขวางก้อนหินไปที่ศรีษะคนหรือสัตว์ด้วยมุ่งหวังให้ตาย เป็นต้น ซึ่งรถ หรือก้อนหิน ไม่ใช่อาวุธสำหรับฆ่า เช่นเดียวกับมีด ดาบ หรือปืน ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นของที่เนื่องด้วยกาย หากบุคคลใช้สิ่งของที่เนื่องด้วยกายนี้ไปฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ให้ตาย ย่อมถือว่าเป็นการฆ่าด้วยเช่นเดียวกัน เรียกว่า “นิสสัคคิยประโยค”

ส่วนการฆ่าด้วยการวางเครื่องมือไม่เคลื่อนที่ เช่น การขุดหลุมพราง หรือการวางเครื่องประหารไว้ใกล้ และการจัดยา (พิษ) (ขุ.อติ.อ. (ไทย) 45/446) การฆ่าด้วยการวาง เช่น วางเครื่องสังหารเพื่อให้ตาย ได้แก่ วางยาพิษ ลูกกระเบิด วางขวากหนาม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550: 20) ฝงหลาว วางของหนักไว้ให้ตกทับ วางยาตายและอื่นๆ อีก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2552: 44) มีลักษณะเป็นเครื่องมือฆ่าที่ทำไว้ประจำที่ เรียกว่า “ถาวรประโยค”

อนึ่ง การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร
- 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน
- 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร

ส่วน การใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์นั้น ก็มีบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการฆ่าอยู่ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน ได้แก่

- 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์
- 2) ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน
- 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์

จะเห็นว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าประเภท “ถาวรประโยค” (การฆ่าด้วยการวางเครื่องมือ) ในกรณีการใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ คือ “คนงานที่ใช้เครื่องจักร” และในกรณีการใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ คือ “คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่า” ซึ่งถือเป็นบุคคลในกระบวนการฆ่าขั้นตอนสุดท้าย คือ สัตว์ตายในขั้นตอนนี้ ส่วนขั้นตอนอื่นๆ หลังจากสัตว์ตายแล้วถือว่าไม่เกี่ยวข้องกับปาณาติบาต ดังนั้น การกระทำของ “คนงานที่ใช้เครื่องจักร” และ “คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่า” ในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์จึงจัดเป็น “ถาวรประโยค” (การฆ่าด้วยการวางเครื่องมือ)

กรณีนี้ผู้ที่เป็ปัจจัยสำคัญในการตัดสินว่า “ผิดศีลหรือเป็นปาณาติบาตหรือไม่ และเมื่อไหร่” อยู่ที่คนกลุ่มที่ 3 คือ “คนงานที่ใช้เครื่องจักร” และ “คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์” นั่นคือนับตั้งแต่คนที่ใช้เครื่องจักรได้เปิดเครื่องจักรให้ทำงาน หรือเปิดและควบคุมโปรแกรมให้เครื่องจักร

ดำเนินการฆ่าสัตว์ตามขั้นตอน และสัตว์นั้นได้ตายลงไปตามขั้นตอนนั้น ถือว่าวินาทีนั้นได้มีการกระทำ ปาณาติบาตที่สมบูรณ์แล้ว ส่วนใครผิดจะต้องพิจารณาเป็นกรณีไป ถ้าคนงานที่ใช้เครื่องจักรมีจิตคิดยินดีขณะ ไตขณะหนึ่ง ไม่ว่าจะเปิดก่อนเปิดเครื่อง หรือขณะเครื่องทำงานหรือดำเนินการฆ่าสัตว์ หรือหลังจากสัตว์ตาย ไปแล้ว และรวมถึงหลังจากปิดเครื่องแล้วก็ตาม ย่อมถือว่าคนงานนั้นมี “วรกจิต” (มีจิตคิดฆ่าสัตว์) ที่สมบูรณ์แล้ว (ส่วนองค์ประกอบข้ออื่น ย่อมครบสมบูรณ์อยู่แล้ว) จึงถือว่าคนงานที่ใช้เครื่องจักร หรือผู้เปิดและควบคุม โปรแกรม ได้กระทำการเป็นปาณาติบาตทุกครั้งที่มีสัตว์ตายด้วยกระบวนการฆ่า นั้น เช่น สัตว์ตาย 1,000 ตัว ก็ถือว่าเป็นปาณาติบาต 1,000 ครั้ง แต่ถ้าตลอดเวลาไม่มีจิตคิดยินดีเลย ย่อมถือว่าไม่มีจิตคิดฆ่า ไม่เป็น ปาณาติบาตในศีลข้อนี้ แต่ก็แทบเป็นไปได้เลย เพราะคนงานทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้เครื่องจักร หรือผู้เปิด และควบคุมโปรแกรม ต่างก็รู้ดีอยู่แล้วว่า ตนเองกำลังใช้เครื่องจักรหรือเปิดเครื่องจักรฆ่าสัตว์ อีกทั้งผลของการ เปิดหรือการใช้เครื่องจักรนั้น ผู้ใช้ก็รู้ดีอยู่แล้วว่าทำให้สัตว์ต้องตาย ถึงแม้บางคนอาจจะไม่มีวรกจิต ทั้งก่อนเปิด เครื่องหรือโปรแกรมและขณะเครื่องหรือโปรแกรมกำลังดำเนินการอยู่ก็ตาม แต่ถ้าหลังจากปฏิบัติงานเสร็จแล้ว ได้ค่าจ้างหรือเงินเดือน กลับรู้สึกยินดีในค่าจ้างหรือเงินเดือนนั้นอย่างนี้ ก็ถือว่าวรกจิตได้เกิดขึ้นแล้วเช่นเดียวกัน จึงยอมไม่พ้นจากปาณาติบาตไปได้

6. การสั่งบังคับผู้อื่นให้ฆ่า (อาณัตติกประโยค)

การสั่งบังคับผู้อื่นให้ฆ่าแทนตน (ขุ.อิติ.อ. (ไทย) 45/446) เช่น สั่งบังคับว่า ท่านจงแทงหรือประหารให้ ตายด้วยวิธีอย่างนั้น ของบุคคลผู้ใช้คนอื่น (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/395) พระญาณวโรดม (สนธิ์กิจจการ) (2543: 10) กล่าวว่า “สั่งให้เขาทำปาณาติบาตก็เท่ากับตนทำเองเหมือนกัน” เรียกว่า “อาณัตติกประโยค” (ใช้ผู้อื่นฆ่า) กรณีการใช้ สั่ง หรือบังคับให้คนอื่นฆ่าแทนตน มีความหมายรวมถึงการให้เขาใช้เครื่องมือฆ่า ใช้เครื่องจักรฆ่า ใช้โปรแกรม หรือระบบเอไอฆ่าแทนตน และไม่ว่าจะผ่านคนงานผู้ใช้ระบบก็ทอดก็ตาม การใช้หรือการสั่งฆ่า นั้น จะต้องมีลักษณะที่ไม่ใช่การสั่งโดยระบุเงื่อนไขที่ชัดเจนใน 6 ประการ คือ 1) เจาะจงว่าเป็นสัตว์ตัวใดตัวหนึ่ง (วัตถุ) 2) ระบุเวลาฆ่า (กาล) 3) ระบุสถานที่ (โอกาส) 4) ระบุอาวุธ (อาวุธ) 5) ระบุอริยาบถในการฆ่า (อริยาบถ) และ 6) กำหนดวิธีการหรืออาการในการฆ่า (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/395)

เนื่องจากการสั่งหรือใช้ให้ฆ่า (อาณัตติกประโยค) โดยระบุอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างชัดเจนนั้น เงื่อนไข สำคัญอยู่ที่ผู้ฆ่าจะต้องปฏิบัติให้ได้ตามคำสั่งนั้นเท่านั้น เช่น ถ้าระบุเวลาว่าต้องฆ่าให้ตายตอนเที่ยงตรง (กาล) หากเกิดว่าสัตว์นั้นตายในขั้นตอนการฆ่าก่อนหรือหลังเที่ยง ย่อมถือว่า ผู้สั่งหรือผู้ใช้ “ไม่เป็นปาณาติบาต” หรือ “ไม่ผิดศีลข้อนี้” ส่วนผู้ปฏิบัติตามคำสั่งอาจ “ผิดศีล” ก็ได้ ถ้าขณะใดขณะหนึ่ง (ก่อนฆ่า ขณะฆ่าและหลังฆ่า) เกิดมีเจตนาหรือมีจิตคิดฆ่าเพียงชนิดเดียวในขณะใดขณะหนึ่ง ย่อมถือว่ามิจิตคิดฆ่า (วรกจิต) แต่ถ้าผู้ปฏิบัติตาม คำสั่งไม่มีจิตคิดฆ่าและไม่รู้สึกยินดีตลอดการฆ่าทั้ง 3 ช่วงเวลา ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จึงต้องพิจารณาด้วย ลักษณะนี้ย่อมถือว่า “ผู้ปฏิบัติตามคำสั่ง” ไม่ผิดศีลหรือไม่เป็นปาณาติบาต ซึ่งในประเด็นนี้ทำให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ปฏิบัติตามคำสั่ง ทำตามผู้สั่ง จึงเป็นเสมือนหุ่นเชิดหรือหุ่นยนต์ เพราะไม่มีจิตหรือไม่มีความคิดในการกระทำ เป็นของตนเอง ดังนั้น มนุษย์ผู้เป็นเสมือนหุ่นยนต์เหล่านี้จึงไม่ถือว่ากระทำผิดศีล ไม่เป็นปาณาติบาต ส่วนผู้สั่งนั้น

ถ้าหากสัตว์ตายตามคำสั่งที่มีเงื่อนไข หรือไม่มีเงื่อนไขก็ตาม ย่อมถือว่าผู้สั่งหรือบังคับยอมเป็นผู้กระทำผิดศีล เป็นปาณาติบาตตามเงื่อนไข หรือตามที่ไม่มีเงื่อนไข

ตัวอย่างการสั่งฆ่าโดยไม่มีเงื่อนไข เช่น นาย ก สั่งให้นาย ข ไปฆ่านาย ค ให้ตายไม่ว่าด้วยวิธีใด ในกรณีนี้ในอรรถกถาระบุว่า นาย ข ฆ่านาย ค จนถึงแก่ความตายเมื่อไหร่ ย่อมถือว่า องค์ประกอบการฆ่าครบ สมบูรณ์เมื่อนั้น ถ้าผู้รับคำสั่งมีจิตคิดฆ่าถือว่าผิดศีลตั้งแต่นาย ค ตายลง แต่ถ้าผู้รับคำสั่งไม่มีจิตคิดฆ่า ถือว่า ผู้ฆ่าไม่ผิดศีล ส่วนผู้สั่งให้ฆ่าถือว่าผิดศีลในขณะที่นาย ค ได้ตายลงไปแล้ว และให้เริ่มนับระยะเวลาการผิดศีล ตั้งแต่ “สั่งการฆ่าเสร็จสิ้น” (อ้างใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2456: 37) เช่น ถ้าสั่งฆ่าเมื่อปีที่แล้ว และคนถูกสั่งฆ่าตายในปีนี้ ให้ถือว่า ผู้สั่งผิดศีลนับตั้งแต่เมื่อปีที่แล้วนั้น กรณีแบบนี้จะ เกิดขึ้นเฉพาะการสั่งฆ่าที่ไม่เจาะจง หรือไม่มีเงื่อนไขเท่านั้น ดังที่อรรถกถาระบุว่า “กรณีการสั่งฆ่า ปาณาติบาต และข้อผูกพันทางกรรมย่อมมีแก่บุคคลทั้ง 2 คือ แก่ผู้สั่งในขณะที่สั่ง และแก่ผู้รับสั่งในขณะที่ประหาร” (วิมहा.อ. (ไทย) 2/396)

เนื่องจาก การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบ และผลิตเครื่องจักร 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร ส่วน การใช้โปรแกรมฆ่าหรือ ควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ นั้น ก็มีบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการฆ่าอยู่ 3 กลุ่ม เช่นเดียวกัน ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ 2) ผู้ซื้อ โปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์

จะเห็นว่า ทั้ง 2 กรณีนี้ ย่อมถือว่า คนกลุ่มที่ 3 คือ “คนงานที่ใช้เครื่องจักร” และ “คนงานที่ควบคุม หรือใช้โปรแกรมฆ่า” อยู่ในสถานะเป็น “ผู้รับคำสั่ง” ให้กระทำปาณาติบาต และคนกลุ่มที่ 2 คือ “ผู้ซื้อหรือ เจ้าของโรงงาน” และ “ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน” อยู่ในสถานะเป็น “ผู้สั่ง” ให้ฆ่าสัตว์โดยใช้ เครื่องจักรหรือโปรแกรมฆ่า และมีค่าจ้างหรือเงินเดือนเป็นเครื่องมือในการสั่งและบังคับให้กระทำปาณาติบาต โดยที่ลักษณะคำสั่งจัดเป็นคำสั่งที่ไม่มีเงื่อนไขทั้ง 6 ประการ คือ 1) ไม่เจาะจงว่าเป็นสัตว์ตัวใดตัวหนึ่ง (วัตถุ) 2) ไม่ระบุเวลาฆ่า (กาล) เพราะเป็นไปตามขั้นตอนของเครื่องจักรและโปรแกรม 3) ไม่มีการระบุสถานที่ (โอกาส) เพราะอยู่ในสถานที่ฆ่าแล้ว 4) ไม่ระบุอาวุธ (อาวุธ) เพราะเครื่องจักรดำเนินการตามระบบจักรกลและ โปรแกรม 5) ไม่ระบุอริยาบถในการฆ่า (อริยาบถ) เพราะเป็นไปตามสภาพเครื่องจักรที่ออกแบบมา และ 6) ไม่มีการ กำหนดวิธีการหรืออาการในการฆ่า เมื่อเป็นเช่นนี้ ในขณะที่ “ผู้รับคำสั่ง” ในที่นี้ได้แก่ คนงานที่ใช้เครื่องจักร และคนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่า ให้ถือว่าขณะที่มีการใช้เครื่องจักรฆ่าและสัตว์ตายลงไปในทุกครั้ง ผู้รับคำสั่งต้องปาณาติบาตทุกครั้งไป และการที่ผู้รับคำสั่งต้องปาณาติบาตนี้ก็มีผลทำให้ “ผู้สั่ง” ในที่นี้ได้แก่ ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน ต้องเป็นปาณาติบาตไปด้วย ที่เป็นเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากผลของคำสั่งได้รับการปฏิบัติตามอย่างสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่จุดเริ่มต้นของการต้องปาณาติบาต จะแตกต่างจากกรณีผู้รับคำสั่ง กล่าวคือ ผู้สั่งต้องปาณาติบาต นับตั้งแต่มอบหมายงานให้คนงานไปปฏิบัติงาน ใช้ หรือควบคุม เครื่องจักรในขั้นตอนฆ่า ส่วนผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน จะถือว่าต้องปาณาติบาต นับตั้งแต่ได้มอบหมายงานในการใช้ และการควบคุมเครื่องจักรฆ่าสัตว์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเสร็จแล้ว เช่น ถ้าคนงานใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลา 10 ปีมาแล้ว ในขณะที่ใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในปีที่ 11 นี้

ในเดือนแรกฆ่าสัตว์เป็นจำนวน 2,000 ตัว แสดงว่า ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงานเป็นปาณาติบาตเพิ่มอีก 2,000 ครั้ง ตั้งแต่เมื่อ 10 ปีที่แล้วเพิ่มอีกครั้ง ไม่ใช่เป็นปาณาติบาตในปีที่ 11 เหมือนคนงานที่ใช้เครื่องจักร

7. การแสวงหาศาสตราให้ กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือการชักชวนเพื่อให้ตาย

พระวินัยสงฆ์ถือว่าด้วยปาณาติบาตนั้น ถือว่าเป็นต้นแบบของการวิเคราะห์หลักเบญจศีลข้อปาณาติบาต โดยเฉพาะในประเด็นว่าด้วยการตัดสินการกระทำว่า การกระทำเช่นไรเป็นปาณาติบาต และการกระทำเช่นไรไม่เป็นปาณาติบาต ซึ่งหลักปาณาติบาตในพระวินัยสงฆ์และในเบญจศีลต่างก็ถือว่า การแสวงหาศาสตราวุธให้คนฆ่าตัวตาย หรือฆ่าคนอื่นและสัตว์อื่นตาย การชักชวนคนอื่นเพื่ออันตาย และการกล่าวขย่องสรรเสริญการฆ่าหรือความตายที่ทำให้คนฆ่าตัวตาย หรือฆ่าคนอื่นและสัตว์อื่นตาย มีลักษณะไม่ต่างกับการฆ่าคนอื่นตาย นั่นคือจัดเป็นปาณาติบาตเช่นเดียวกัน (วิ.มหา. (ไทย) 1/171/140-141) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2552: 46) ตรัสว่า “การแสวงหาศาสตราให้ การพรรณนาหรือการชักชวน ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือกระทำด้วยกายก็ตาม ถ้าเขาตายหรือทำให้คนอื่นตาย ย่อมเป็นปาณาติบาต แต่ถ้าไม่ตายไม่เป็นปาณาติบาต เช่นเดียวกับการทำให้เขาตายด้วยตนเอง”

การแสวงหาศาสตราให้ คือ บุคคลแสวงหาศาสตราวุธมีดาบ หอก ฆมวก หลาว ค้อน หิน มีด ยาพิษ หรือเชือก เป็นต้น (วิ.มหา. (ไทย) 1/171/141) หรือของอย่างอื่นส่งให้ หรือวางไว้แก่คนที่ปรารถนาจะตาย หรือเห็นเพื่อนมีความทุกข์แสนสาหัส หรือเจ็บป่วยหนัก ไม่สามารถรักษาได้ มีความต้องการตายไปจากโลกนี้ มีความสงสาร ต้องช่วยเหลือเพื่อน จึงไปหาศาสตราวุธอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือของอย่างอื่นให้เขาฆ่าตัวตาย หรือช่วยทำให้เขาพ้นจากทุกข์นั้น เมื่อเขาตายด้วยศาสตราวุธนั้น ผู้ให้ย่อมเป็นปาณาติบาต (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2552: 45-46)

เมื่อพิจารณา การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร และ การใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์นั้น มีบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการฆ่าอยู่ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ 2) ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ จะเห็นว่า บุคคลผู้อยู่ในสถานะเป็น “ผู้แสวงหาศาสตราให้” คือ บุคคลกลุ่มที่ 2 ทั้ง 2 กรณี คือ ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน หรือ ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน แสดงว่า บุคคลกลุ่มนี้อาจต้องปาณาติบาตใน 2 สถานะต่อการมีสัตว์ตาย 1 ตัว คือ 1) ผู้สั่งบังคับ และ 2) ผู้แสวงหาศาสตราให้

การพรรณนาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย คือ การแสดงโทษของการมีชีวิตอยู่กล่าวพรรณนาคุณความตายว่าด้อย่างนั้นอย่างนี้เช่น หลังจากตายแล้วท่านจักไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เป็นต้น เพื่อชักชวนให้เขาฆ่าตัวตาย หรือทำลายชีวิตคนอื่นและสัตว์อื่น (วิ.มหา. (ไทย) 1/171/142) หากผู้ฟังหรือผู้ถูกชักชวนกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามจนตัวตาย หรือทำให้คนอื่นตาย อันเป็นผลมาจากการกล่าวและชักชวนนั้น ผู้กล่าวชักชวนย่อมเป็นปาณาติบาตไม่ต่างอะไรกับการฆ่าด้วยมือตนเอง ในกรณีการใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์และการใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์นั้น ถ้าหากบุคคลกลุ่มที่ 2 คือ ผู้ซื้อหรือ

เจ้าของโรงงาน และ ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน กล่าวพรรณาคุณความตายของสัตว์เพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่ดีและเป็นหน้าที่ของสัตว์ที่เป็นอาหารมนุษย์ เพื่อให้คนงานลดความรู้สึกผิดและตั้งใจทำงานของตนเองให้ดี ซึ่งนับว่าเป็นการกล่าวและชักชวนเพื่อให้คนอื่นทำหน้าที่ฆ่าสัตว์ ถ้าเป็นแบบนี้บุคคลเหล่านี้ย่อมเชื่อว่า เป็นปาณาติบาตเพิ่มอีก 1 สถานะ คือ “การพรรณาคุณความตายหรือชักชวนเพื่ออันตาย” แม้แต่ในบุคคลกลุ่มที่ 3 ซึ่งเป็น คนงานที่ใช้เครื่องจักร หรือคนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ หากกล่าวพรรณาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่อนคนงานด้วยกัน ให้ปฏิบัติหน้าที่ในขั้นตอนของการฆ่าสัตว์อย่างไม่ลังเล ไม่กังวล ไม่คิดมาก หรือไม่กลัวบาป ก็ย่อมเป็นปาณาติบาตทั้ง 2 สถานะเช่นเดียวกัน

ส่วนบุคคลกลุ่มที่ 1 ทั้ง 2 กรณี คือ ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร และผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์นั้น ถ้าเป็นเพียงผู้คิดค้น ออกแบบ และผลิตเท่านั้น ก็จัดเป็นเพียง “มโนทุจริต” (ความชั่ว/บาปทางใจ) เท่านั้น นับว่ายังไม่ถึงขั้นเป็นปาณาติบาต เนื่องจากไม่อยู่ในองค์ประกอบของปาณาติบาต (สัตว์ที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์มีชีวิต ผู้ฆ่ารู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่า มีความพยายามฆ่า และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น) แต่หากว่า ผู้ออกแบบและผลิตกล่าวพรรณาถึงคุณสมบัติของเครื่องจักรหรือโปรแกรมฆ่าด้วยหวังใจให้ผู้ซื้อนั้นซื้อ ในกรณียอมเข้าข่าย “การพรรณาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย” ย่อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในปาณาติบาต และเมื่อมีการนำไปใช้ทำให้สัตว์ตาย ผู้ออกแบบและผลิตย่อมถือว่าเป็นปาณาติบาตเช่นเดียวกัน

8. มุมมองและทำที่ต่อการประกอบอาชีพปาณาติบาตหรือเกี่ยวข้องกับปาณาติบาต

จะเห็นว่า การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์มีบุคคลที่เป็นปาณาติบาต หรือผิดศีลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร และในกรณีการใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ก็มีบุคคลที่เป็นปาณาติบาตหรือผิดศีลอยู่ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ 2) ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ จึงทำให้เกิดประเด็นว่า ถ้าสิ่งนี้หรืออาชีพเหล่านี้ทำให้ผิดเบญจศีลข้อปาณาติบาต แล้วพระพุทธศาสนามีทำที่ต่ออาชีพหรือการงานเช่นนี้อย่างไร และถ้าจำเป็นต้องประกอบอาชีพนี้ ผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 ควรปฏิบัติอย่างไร ซึ่งสามารถประมวลเป็นแนวปฏิบัติได้ดังนี้

1. แนวทางที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การไม่ประกอบหรือไม่เกี่ยวข้องกับอาชีพหรือการงานที่เป็นการกระทำที่ผิดศีลทุกประเภท โดยเฉพาะบุคคลผู้มีความประสงค์จะพัฒนาตนให้มีคุณธรรมสูงยิ่งขึ้นไป เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า “ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิด แห่งคุณความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์” (ขุ.เถร. (ไทย) 26/612/445) ข้อนี้จึงถือเป็นแนวทางปฏิบัติอันดับแรก ซึ่งถือว่าเป็นแนวปฏิบัติที่สมบูรณ์และดีพร้อม อาจเรียกสั้นๆ ตรงๆ ว่า “แนวทางดี (กุศล)” หรือ “แนวบุญ”

2. สำหรับบุคคลที่ไม่มีทางเลือก หรือไม่สามารถเลือกแนวทางแรกได้ แต่จำเป็นต้องเลือก หรือเลือกไม่ได้ ต้องดำเนินตามแนวทางที่ 2 คือ เป็นแนวทางแห่งอาชีพหรือการงานที่เป็นปณาดิบาต หรือเกี่ยวข้องกับปณาดิบาต ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่อยู่ในอาชีพหรือการงานอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 กลุ่มดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ผิดศีลธรรม เป็นแนวทางไม่ดี เป็นอกุศล หรือแนวทางที่เป็นบาป เมื่อเลือกดำเนินแนวทางนี้แล้วมีแนวปฏิบัติดังนี้

ประการแรก บุคคลทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น จะต้องระลึกอยู่เสมอและตลอดเวลาว่า อาชีพหรือการงานของตนนั้นเป็นการกระทำที่ผิดศีล เป็นปณาดิบาต และขาดกัลยาณธรรม (ธรรมที่ดีงาม) ข้อ “ความเมตตา” (ความรักปรารถนาดี) กล่าวง่ายๆ คือ ผิดหลักเบญจศีลเบญจธรรม เป็นเบื้องต้น ในคัมภีร์พระอภิธรรมสังคหะ ระบุว่าผู้ประกอบอาชีพหรือการงานที่เป็นปณาดิบาต หรือเกี่ยวข้องกับปณาดิบาตเช่นเดียวกับบุคคล 3 กลุ่มข้างต้นโดยรู้ว่า อาชีพหรือการงานของตนเป็นอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) มีโทษ ไม่ควรกระทำ แต่ก็ได้กระทำลงไปด้วยเหตุหนึ่งเหตุใดก็ตาม เช่น ไม่มีทางเลือกเพื่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัว เพื่อเลี้ยงคนในชุมชน เป็นต้น ย่อมมีโทษน้อย เพราะมีเจตนาอ่อน เมื่อเทียบกับบุคคลผู้ประกอบอาชีพหรือการงานโดยไม่รู้ หลงผิดว่าเป็นถูก หรือกระทำด้วยความโลภ เปรียบเสมือนช่างตีเหล็ก เผลอเหล็กจนร้อนจัด แล้วเอาออกจากเตามาวางไว้ช่างตีเหล็กนั้น ย่อมรู้ว่าก้อนเหล็กนั้นร้อน ฉะนั้น เมื่อจำเป็นจะต้องเอามือไปจับก้อนเหล็ก ก็ย่อมรู้ประมาณในความร้อน ไม่จับเหล็กนั้นลงไปอย่างเต็มที่ จึงไม่ต้องเผชิญกับความร้อนที่รุนแรง แต่ก็ต้องร้อน เพราะบาปย่อมเป็นบาป (วรรณสิทธิ ไททยเสวี, 2548: 204) ดังนั้น การรู้ตัวอยู่เสมอว่า ตนประกอบอาชีพหรือการงานที่ผิดศีลธรรม จึงทำให้ความพยายามและเจตนาฆ่าในขณะทำงานมีลักษณะที่อ่อนลง และไม่รุนแรงมาก

ประการที่สอง แม้บุคคลทั้ง 3 กลุ่มเลือกอาชีพหรือการงานที่เป็นปณาดิบาตดังกล่าวแล้ว ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ไม่ควรปฏิบัติด้วยมิจฉาจิตฺติ หลงเข้าใจผิดคิดว่า อาชีพหรือการงานของตนเป็นกุศล เป็นบุญ เป็นการทำประโยชน์ให้คนอื่น ทำให้ทุกคนมีอาหารรับประทาน จึงเป็นสิ่งที่ควรทำ แล้วจึงกระทำหน้าที่ของตนลงไป ทั้งนี้เพราะความไม่รู้ว่าเป็นอาชีพหรือการงานของตนเป็นอกุศลนั้น ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วยมิจฉาจิตฺติอย่างแรงกล้า ฉะนั้น จึงต้องรับโทษมาก เป็นบาปมาก อีกทั้งการประกอบอาชีพหรือการงานของตนด้วยความโลภ หวังในทรัพย์สิน หวังในกำไร ปรารถนาอยากเป็นคนรวยมั่งคั่งในอาชีพนี้ จึงหวังกอบโกยอย่างเต็มที่ ฆ่าสัตว์โดยไม่คำนึงถึงบาปบุญ เชื่อว่าเป็นผู้ประกอบอาชีพการงานด้วยโลภะ ยิ่งพยายามหาอูบายต่างๆ ในการฆ่าสัตว์และขายเนื้อสัตว์ด้วยวิธีการที่ผิด และเอาเปรียบผู้ซื้อ ยิ่งทำให้โลภะยิ่งมีกำลังแรงกล้า ยิ่งมีโทษมาก และเป็นบาปมากกว่าเดิม เปรียบบุคคลผู้ประกอบอาชีพหรือการงานที่เป็นปณาดิบาตโดยไม่ว่าอาชีพของตนเป็นบาป หรือเข้าใจผิดว่าบาปนั้นเป็นบุญ หรือกระทำด้วยความโลภนั้น เปรียบเสมือนบุคคลผู้มาภายหลัง ไม่รู้ว่าก้อนเหล็กนั้นร้อน มีความอยากรู้ ย่อมจับก้อนเหล็กนั้นอย่างเต็มที่ จนทำให้มือไหม้เกรียมไป จึงต้องพบกับความเจ็บปวดแสบร้อนอย่างรุนแรงและเต็มที่ (อ้างแล้ว) ดังนั้นการกระทำด้วยความหลงผิดและความโลภ ย่อมทำให้เจตนามีกำลังแรงมากยิ่งขึ้น จึงเป็นบาปมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม บุคคลทั้ง 3 กลุ่มไม่เพียงมีความยินดี หรือหลงยินดี ในอาชีพหรือการงานที่ตนกระทำไม่ว่าในขณะใดขณะ เช่น ขณะก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำแล้ว โดยเฉพาะหลังทำแล้วได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้าง ยิ่งมีความยินดีมาก ยิ่งทำให้เจตนาที่แรงกล้ามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ยิ่งมีโทษมากเป็นบาปมาก

ประการสุดท้าย บุคคลทั้ง 3 กลุ่มที่ประกอบอาชีพหรือการงานที่เป็นปาณาติบาต หากมีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรม ก็ควรเดินออกจากการประกอบอาชีพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเป็น “บาปที่จำเป็น” แต่ถ้ามีทางเลือกอื่นแล้ว ไม่ทำ ยังคงประกอบการทำงานดังกล่าวอยู่ จากบาปที่จำเป็นต้องทำ จะกลายเป็นบาปที่ยินดีกระทำให้ไม่ว่าจะด้วยมิชฌาติภูฏี หรือโลภะก็ตาม จะทำให้เจตนามีกำลังแรงกล้ามากยิ่งขึ้นกว่าเดิมกลายเป็นบาปอย่างเต็มที่ได้

9. บทสรุป

การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร 2) ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ใช้เครื่องจักร ส่วนการใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ก็มีบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการฆ่าอยู่ 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน ได้แก่ 1) ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ 2) ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน และ 3) คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่าในกระบวนการฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามหลักปาณาติบาตในเบญจศีลแล้วพบว่า

บุคคลกลุ่มที่ 3 ของทั้ง 2 กรณี คือ “คนงานที่ใช้เครื่องจักรฆ่า” และ “คนงานที่ควบคุมหรือใช้โปรแกรมฆ่า” จัดเป็นปาณาติบาตด้วย “ถาวรประโยค” (เครื่องมือฆ่าที่ทำไว้ประจำที่) และครอบงำประกอบกรรมฆ่าที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะข้อ “วธกจิต” หากมีจิตคิดฆ่าขณะใดขณะหนึ่ง ไม่ว่าจะเปิดเครื่อง หรือขณะเครื่องทำงานหรือดำเนินการฆ่าสัตว์ หรือหลังจากสัตว์ตายไปแล้ว และรวมถึงหลังจากปิดเครื่องแล้วก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นวธกจิต แต่ถ้าไม่มีวธกจิตย่อมถือว่าไม่เป็นปาณาติบาต เช่น ถูกบังคับ ทั้งนี้หากมีการกล่าวชักชวนเพื่อมาทำหรือให้กำลังใจเพื่อนเพื่อไม่ให้รู้สึกผิด ย่อมเป็นปาณาติบาตเพิ่มขึ้นมาอีกวิธีหนึ่ง คือ “การพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อนตาย”

ส่วนบุคคลกลุ่มที่ 2 ของทั้ง 2 กรณี คือ “ผู้ซื้อหรือเจ้าของโรงงาน” และ “ผู้ซื้อโปรแกรมไปใช้หรือเจ้าของโรงงาน” จัดเป็นปาณาติบาตด้วย “อาณัตติกประโยค” (การสั่งหรือใช้ให้คนงานฆ่า) ใน 2 สถานะต่อการมีสัตว์ตาย 1 ตัว คือ 1) ผู้สั่งบังคับ และ 2) ผู้แสวงหาศาสตรา และอาจเพิ่มอีก 1 สถานะ คือ “ผู้กล่าวพรรณนาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่อนตาย”

สุดท้าย คือ บุคคลกลุ่มที่ 1 ของทั้ง 2 กรณี คือ ผู้ออกแบบและผลิตเครื่องจักร และ ผู้ออกแบบและผลิตโปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์นั้น ถ้าเป็นเพียงผู้คิดค้น ออกแบบ และผลิตเท่านั้น ก็จัดเป็นเพียง “มโนทุจจริต” (ความชั่ว/บาปทางใจ) เท่านั้น นับว่ายังไม่ถึงขั้นเป็นปาณาติบาต แต่หากมีการกล่าวพรรณนาถึงคุณสมบัติของเครื่องจักรหรือโปรแกรมฆ่าด้วยหวังจูงใจให้ซื้อ ย่อมเข้าข่าย “การพรรณนาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่อนตาย” จัดเป็นปาณาติบาตเช่นเดียวกับการฆ่าด้วยมือตนเอง ซึ่งบุคคลทั้ง 3 กลุ่มกระทำความปาณาติบาตในประโยคข้อใดนั้น สามารถสรุปแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงประโยค (ปิโยคะ) ของการกระทำปาณาติบาต

บุคคลผู้กระทำ	ประโยคของปาณาติบาต				
	สาเหตุปิโยคะ ฆ่าที่เกิด ขึ้นด้วยมือ ตนเอง	ถาวรปิโยคะ ฆ่าเครื่องมือ ฆ่าที่ทำไว้ ประจำที่	อาณัตติปิโยคะ การสั่ง บังคับผู้อื่นให้ ฆ่า	การแสวง หาศาสตรา วุธให้	กล่าวพรรณนา คุณความตาย หรือการชักชวน เพื่อให้ตาย
1. การใช้เครื่องจักรฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์					
1.1 ผู้ออกแบบและ ผลิตเครื่องจักร	-	-	-	-	✓
1.2 ผู้ซื้อหรือเจ้าของ โรงงาน	-	-	✓	✓	✓
1.3 คนงานที่ใช้ เครื่องจักร	-	✓	-	-	✓
2. การใช้โปรแกรมฆ่าหรือควบคุมเครื่องจักรที่ใช้ฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์					
2.1 ผู้ออกแบบและ ผลิตโปรแกรมฆ่า	-	-	-	-	✓
2.2 ผู้ซื้อโปรแกรม ไปใช้หรือเจ้าของ โรงงาน	-	-	✓	✓	✓
2.3 คนงานที่ควบคุม หรือใช้โปรแกรมฆ่า	-	✓	-	-	✓

ส่วนมุมมองและท่าทีของพระพุทธศาสนาต่ออาชีพหรือการงานดังกล่าวนี้ มีดังต่อไปนี้ 1) แนวทางที่ดีพร้อมและเป็นกุศล คือ การงดเว้นหรือไม่ประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรมทุกชนิด ซึ่งในกรณีนี้คืออาชีพที่เป็นปาณาติบาต 2) ถ้าไม่มีทางเลือกและจำต้องประกอบอาชีพที่เป็นอกุศลเช่นนี้ ผู้กระทำจะต้องระลึกและเตือนตนเองอยู่เสมอว่า อาชีพหรือการงานของตนเป็นการกระทำที่ผิดศีล เป็นปาณาติบาต เพื่อลดระงับให้มีกำลังอ่อนลง บาปจะได้น้อยลง เรียกว่า แม้เป็นบาป ก็เป็นเพียงบาปที่จำเป็นเท่านั้น 3) ไม่ปฏิบัติด้วยมิจฉาภิภูฏฐิ คือ หลงเข้าใจผิดว่า เป็นอาชีพหรือการงานที่เป็นกุศล ทำประโยชน์ให้คนอื่น ทำให้ทุกคนมีอาหารรับประทาน หรือประกอบอาชีพหรือการงานของตนด้วยความโลภ หวังในทรัพย์สิน หวังในกำไร ประารถนาอยากเป็นคนรวยมั่งคั่งด้วยอาชีพนี้ จึงหวังกอบโกยอย่างเต็มที่ ฆ่าสัตว์โดยไม่คำนึงถึงบาปบุญ 4) ไม่เพียงมีความยินดี หรือหลงยินดีในอาชีพหรือการงานที่ตนกระทำ ไม่ว่าในขณะใดขณะ เช่น ขณะก่อนทำ ขณะทำ และหลังทำแล้ว โดยเฉพาะหลังทำแล้วได้รับเงินเดือนหรือค่าจ้าง ยิ่งมีความยินดีมาก ยิ่งทำให้เจตนาแน่นแรงกล้ามากยิ่งขึ้นและ 5) หากมีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรม ก็ควรเดินออกจากการประกอบอาชีพดังกล่าว

บรรณานุกรม

- ปิ่น มุกทุกันต์, พันเอก. (2539). **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ปุ่นวิสส์ กิตติมานนท์. (2554). **การศึกษาวิเคราะห์ปณาดิบัติในเซลล์มนุษย์และตัวอ่อนมนุษย์**. บรรณาธิการ โดย พระมหาสมบุรณ์ วุฒิกโร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจจกาโร). (2543). **เบญจศีล เบญจธรรม และอุโบสถศีล**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2557). **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39 (ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์ ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทีโต. (2558). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. อุดรธานี: ศูนย์วิจัยสันนากรรมฐานนินาธรรม.
- มติชนออนไลน์ (Matichon online). (2561). **โรงฆ่าสัตว์ กทม. พลิกโฉมวงการเนื้อไทย**. (ออนไลน์)-วันที่ 23 สิงหาคม 2561-เวลา 12:35 น. สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2564. จาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_1098351.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 91 เล่ม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2550). **วินัยวินิจฉัย**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). **อุปกรณ์วินัยมุขเล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วรรณสิทธิ ไวทยเสวี. (2548). **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ 5 วิถีมุตตสังคหวิภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม: มูลนิธิแนบมหาธีรานนท์.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน). (2542). **หลักพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กาญจนบุรี : สหายพัฒนาการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2452). **วินัยมุขเล่ม 1 หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2538). **เบญจศีลและเบญจธรรม: หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2552). **วินัยมุขเล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 40. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.